

کاهش نرخ سود، چالش بر سر بود و نبود

محمدحسین داتایی

طرح ورشکستگی بانکها

جدی‌ترین مخالف رسمی طرح کاهش نرخ سود بانکی که به عنوان "طرح منطقی کردن نرخ سود تسهیلات بانکی متناسب با نرخ بازدهی در بخش‌های مختلف اقتصادی" مطرح شد، دکتر ابراهیم شیبانی بود. وی بدون این که یک استراتژی دفاعی حرفه‌ای و چندجانبه را تدارک دیده باشد و تقریباً با دستانی خالی دو روز پیاپی در مجلس حاضر شد و با صراحت مرثیه‌سرایان گفت که تصویب این طرح، می‌تواند به ورشکستگی بانکها منجر شود و مانند قرض‌الحسنه‌ها بحران جدیدی ایجاد شود. آنگاه انگشت اتهام به سوی بانک مرکزی نشانه خواهد رفت، در حالی که در همان بحران هم بانک مرکزی بی‌تقصیر بود و هیچ مسوولیتی نداشت. وی سپس توضیح داد: وقتی که سود تسهیلات بانکی تکریمی می‌شود، نرخ سود سپرده‌گذاری حداقل باید دو درصد کمتر از نرخ سود تسهیلات باشد و این بدان معناست که مردم وقتی ببینند سود سپرده‌های بانکی زیر رقم تورم است، منابع مالی خود را از بانک خارج می‌کنند و نظام بانکی با بحران مواجه خواهد شد.

دکتر شیبانی سپس برای این که مجرای را برای تحقق خواست جدی دولت درباره کاهش نرخ سود بانکی باز کرده باشد، دست به یک مانور سیاسی زد و به ارایه راهکار پرداخت و در این رابطه گفت: کاهش تورم در تمامی ابعاد، کلید حل مشکلات است و تنها با

مکلفند درباره عقود با بازدهی متغیر، بدون تعیین نرخ سود موردانتظار - براساس مفاد قانون بانکداری بدون ربا - در حاصل فعالیت اقتصادی مورد قرارداد شریک شوند، بدون آن که برای این شرکت، از شریک بانک وثیقه خارج از طرح دریافت کنند.

تبصره دوم این ماده واحده هم حاکی از آن است که بانکها در اعطای تسهیلات و تامین مالی طرح‌های دارای توجیه اقتصادی، باید بخش‌های خصوصی و تعاونی را نسبت به بخش دولتی در اولویت قرار دهند.

اگر نرخ سود بانکی به پایین‌تر از میزان تورم برسد، مردم سرمایه‌هایشان را از بانکها خارج می‌کنند و آن را در بازارهای دلالتی و واسطه‌گری هزینه می‌کنند.

براساس تبصره سوم نیز بانک مرکزی مکلف است که آیین‌نامه اجرایی این قانون را حداکثر ظرف مدت دو ماه از تاریخ تصویب با هماهنگی وزارت امور اقتصادی و دارایی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تهیه کند و پس از تصویب هیات‌وزیران به مورد اجرا گذارد. ضمناً بانک مرکزی موظف شده است که هر شش ماه یک بار، گزارشی از چگونگی اجرای این قانون را به کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی ارسال نماید.

در شرایط بحرانی، آدم‌های عاقل پولشان را از دست می‌دهند و دیگران جانشان راه پس وای به حال بانکها که پولشان، جانشان است!

آیا مصوبه روز ۱۶ فروردین ۸۵ مجلس شورای اسلامی درباره کاهش دستوری نرخ سود بانکی و بریدن رابطه مقدار بین نرخ سود با نرخ تورم، یک آرمانگرایی غیرواقع‌بینانه و یک حرف خوب ولی غیرعملی است که به ملت گفته می‌شود یا واقعاً امکان اجرا شدن هم دارد؟ دکتر شیبانی، رییس کل بانک مرکزی که در اواسط فروردین امسال به عنوان مدافع نظام پولی کشور به صحنه آمد و یک دفاع ناقص را به نمایش گذاشت، در این باره معتقد است که: اگر قانونی تصویب شود که طاققت آن را نداشته باشیم، یا قانون عوض می‌شود، یا اجرا نمی‌شود.

آنچه در این روزها در مجلس تصویب شد، یک ماده واحده است با سه تبصره. مطابق متن ماده واحده، دولت و بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلفند سازوکار تجهیز و تخصیص منابع بانکی را چنان سامان دهند که سود موردانتظار تسهیلات بانکی در عقود با بازدهی ثابت، طی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، به طوری کاهش یابد که قبل از پایان برنامه، نرخ سود اینگونه تسهیلات در تمامی بخش‌های اقتصادی یک‌رقمی شود.

طبق تبصره یک این ماده واحده، بانکها

هدفگیری تورم است که می‌توانیم نظام اقتصادی کشور را سروسامان دهیم. به گفته شیانی، اگرچه کاهش نرخ سود بر تورم اثر دارد، ولی اصل کار آن طرف قضیه و مهار تورم است. بنابراین، توجه وی همانا توجه کردن بر رابطه منطقی بین نرخ سود با نرخ تورم بود و پیشنهاد کرد: سود بانکی یک درصد بالاتر از میزان تورم باشد و اگر توانستیم تورم را تکریمی کنیم، خود به خود سود تسهیلات بانکی و سود سپرده‌گذاری هم تکریمی می‌شود.

رییس‌کل بانک مرکزی در پایان مدافعات خود هم هشدار داد و هم اتمام حجت کرد که: نباید کاری کنیم که سپرده‌گذاران به راه‌هایی بروند که نباید بروند! اما اکثریت مجلس که در کنار دولت ایستاده و هر دو از یک منظر مشترک به قضیه می‌نگرند، به این تذکرات و هشدارها و راه‌حل‌ها و... وقعی ننهاد و طرح منطقی کردن نرخ سود را تصویب کرد و خستگی دو روز پرهیجان نیز در جان دکتر شیانی رسوب کرد و ماندنی شد.

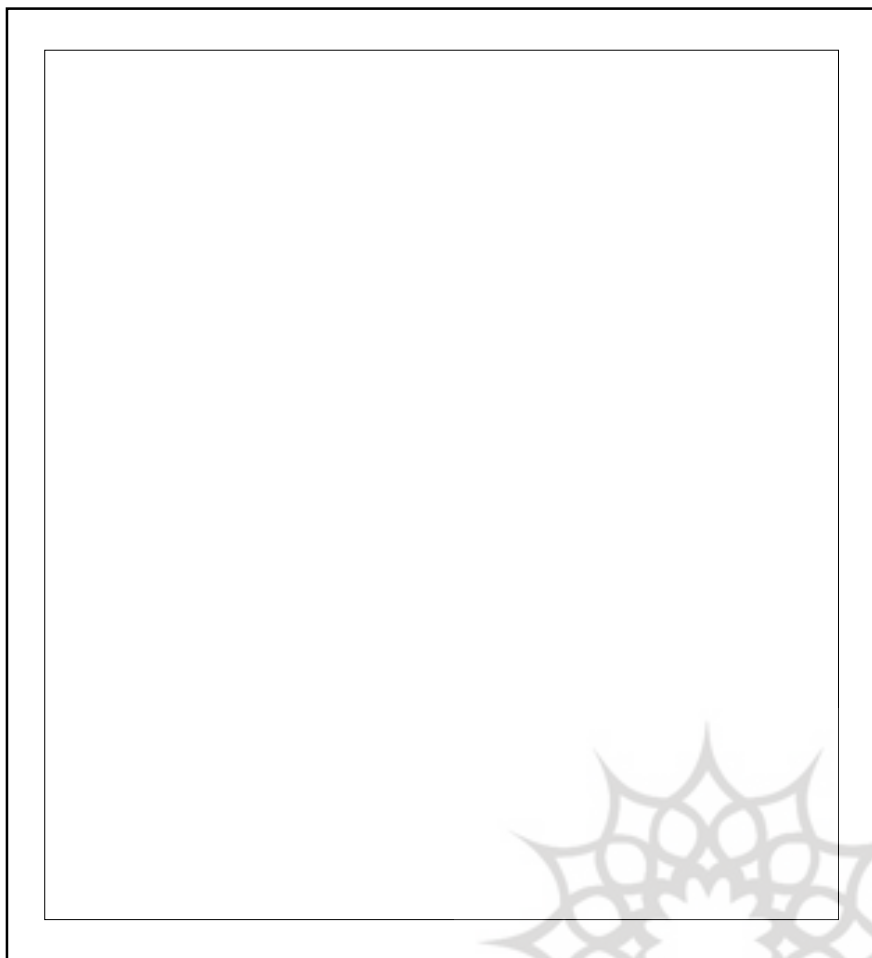
مخالف‌خوانی‌ها!

البته رییس‌کل بانک مرکزی در این موضع‌گیری تنها نبود. بیژن شهبازخانی، نماینده مردم ملایر در مجلس شورای اسلامی هم به عنوان مخالف کاهش دستوری نرخ سود بانک‌ها گفت: کاهش نرخ بهره بانکی، زمینه رانت‌خواری را فراهم می‌کند و بر رونق واسطه‌گری، دلالی، ایجاد بازار سیاه پول و فرار سرمایه از بانک‌ها منجر می‌شود. وی می‌افزاید: اگر نرخ سود بانکی به پایین‌تر از میزان تورم برسد، مردم سرمایه‌هایشان را از بانک‌ها خارج می‌کنند و آن را در بازارهای دلالی و واسطه‌گری هزینه می‌کنند و همین مساله باعث افزایش تورم می‌شود.

■ ■ ■
اگر میزان سپرده‌های مردم نزد بانک‌ها افزایش نیابد، این امر موجب افزایش عدم تعادل در بازار عرضه و تقاضای تسهیلات بانکی می‌شود.
 ■ ■ ■

ایرج ندیمی، ممبر کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی نیز معتقد است که اگر خواستار کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی هستیم، این کار با نادیده گرفتن رابطه بین کاهش نرخ سود بانکی و فرار سپرده‌ها و هدایت آنها به بازارهای دلالی امکانپذیر

* صفحه ۳۴ / شماره ۶۹ / بانک و اقتصاد

② رییس‌کل بانک مرکزی در اواسط فروردین امسال به عنوان مدافع نظام پولی کشور به صحنه آمد و یک دفاع ناقص را به نمایش گذاشت.

تسهیلات بانکی شده و تقاضای موجود در بازار سپرده‌گذاری و دریافت تسهیلات را تشدید خواهد کرد. بنابراین، بانک‌ها که با نرخ سود تسهیلات کنونی و حتی نرخ قبل از کاهش پیشین نیز با مازاد تقاضای دریافت تسهیلات مواجه بوده‌اند، با کاهش دوباره نرخ سود تسهیلات مذکور، افزایش مازاد تقاضا برای این تسهیلات را شاهد بوده و این امر موجب می‌شود که بازار موازی موجود در کنار سیستم بانکی کشور بزرگتر شود و فساد، رانت‌خواری و رانت‌جویی در سیستم بانکی کشور تشدید شود.

رییس پژوهشکده پولی و بانکی نیز ضمن انتقاد از این تصمیم می‌گوید: کاهش دستوری نرخ سود بانکی، فعالیت اقتصادی را دچار اختلال می‌کند. به گفته احمد مجتهد، ممکن است که کاهش نرخ سود بانکی از لحاظ دستوری در کشور اجرایی شود، اما بدون توجه به نرخ تورم در کشور، آثار نامطلوبی بر جای

نیست. وی سپس اظهار داشت: همچنین بحث مربوط به تقویت بازار غیررسمی و یا امکان زمینه رانت‌خواری را نمی‌توان نادیده گرفت.

مسعود نیلی، اقتصاددان هم یکی از صاحب‌نظرانی است که در این باره به اظهار نظر پرداخته است. به گفته وی، مسلماً وقتی نرخ سود تسهیلات کاهش یافته و بر این اساس، نرخ سود سپرده‌های مردم نیز کاهش یابد، این موضوع تاثیر ضدانگیزه‌ای بر سپرده‌گذاری خواهد داشت و حتی در بهترین حالت، این کار منجر به افزایش سپرده‌گذاری در بانک‌ها نشده و آثار منفی بر سپرده‌گذاری خواهد داشت. از سوی دیگر، وقتی نرخ سود تسهیلات کاهش می‌یابد، انتظار آن است که تقاضا برای دریافت تسهیلات از بانک‌ها افزایش یابد، اما در صورتی که در بهترین حالت، میزان سپرده‌ها افزایش نیابد، این امر موجب افزایش عدم تعادل در بازار عرضه و تقاضای

خواهد گذاشت. وی افزود: این اقدام موجب فساد و رانت در جامعه می‌شود و فعالیت اقتصادی را دچار اختلال خواهد کرد.

معاون سابق وزارت امور اقتصادی و دارایی هم معتقد است که کاهش نرخ سود بانکی در شرایط تورمی موجود، منجر به رکود حوزه‌های اقتصادی کشور می‌شود. محسن صفایی فراهانی افزود: با کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی، میزان سپرده‌ها در بانک‌ها کاهش می‌یابد و در نتیجه، کاهش دستوری نرخ سود تسهیلات بانکی موجب کاهش بیش از پیش منابع بانک‌ها خواهد شد.

بهمن آرمین، نماینده سابق وزارت امور اقتصادی و دارایی در هیات‌امانی حساب ذخیره ارزی نیز ضمن اشاره به دیدگاه موافقان کاهش نرخ سود بانکی از لحاظ افزایش سرمایه‌گذاری یادآور شده است: دولت بر این باور است که نرخ بالای سود بانکی، عامل اصلی کم‌بودن فعالیت‌های تولیدی و اشتغال‌زاست، ولی موانع سرمایه‌گذاری‌های تولیدی در ایران عوامل دیگری هستند که با نرخ سود بانکی هیچ ارتباطی ندارند. مدیرعامل بانک سپه نیز معتقد است که کاهش

نرخ سود تسهیلات و سپرده‌ها، بانک‌های دولتی را به موسساتی زیان‌ده تبدیل خواهد کرد. احمد درخشنده در این مورد افزود: کاهش نرخ سود بانکی به ۱۶ درصد در گذشته، اثر خود را بر روی سیستم بانکی گذاشت، بدینصورت که بانک‌ها با افزایش تقاضا مواجه شدند و با دوبرابر شدن تقاضا برای تسهیلات، نتوانستند پاسخگوی متقاضیان باشند.

فرید ضیاءالملکی، مشاور مدیرعامل بانک سامان هم درباره کاهش نرخ سود بانک‌های خصوصی اظهار داشته است که کاهش نرخ سود تسهیلات در بانک‌های خصوصی باعث سوق یافتن موجودی مردم به سمت بازارهای غیرمتشکل پولی و در نهایت موجب فساد مالی می‌شود.

سیدحسین نوربخش، مدیرعامل بانک کشاورزی با اعلام کاهش نرخ سود بانکی بخش کشاورزی اعلام کرده است که: تابع شورای پول و اعتبار هستیم و هر رقمی که این شورا تصویب کند، اجرا می‌کنیم، ولی برای یک‌رقمی شدن نرخ سود تسهیلات، باید وزارت جهاد کشاورزی یارانه پرداخت کند.

هادی مهدویان، کارشناس مسایل پولی و بانکی نیز ضمن اعلام این امر که کاهش نرخ سود تسهیلات بانک‌های دولتی و خصوصی منجر به واسطه‌گریزی

بانک‌ها، خروج منابع به ویژه سپرده‌های بلندمدت از بانک‌ها، رواج بازارهای پول غیررسمی و تقلیل تامین مالی پروژه‌های بخش خصوصی از طریق بانک‌ها خواهد شد، یادآور شد که با توجه به هزینه بالای تجهیز منابع مالی توسط بانک‌های خصوصی، این تصمیم موجب می‌شود که حجم عملیات مالی خارج از ترانزنامه بانک‌های خصوصی نسبت به عملیات اعطای تسهیلات گسترش یابد، یا این که بانک‌های خصوصی تلاش خواهند کرد تا تفاوت نرخ‌های مصوب با نرخ‌های معطوف به سوددهی موردنظر خود را از طریق اخذ حق‌العمل و کارمزد و کمیسیون پوشش دهند، و یا این که نرخ سود سپرده‌ها را متناسب با نرخ سود تسهیلات کاهش دهند و عملیات واسطه‌گری خود را محدود کنند.

کاهش نرخ سود تسهیلات و سپرده‌ها، بانک‌های دولتی را به موسساتی زیان‌ده تبدیل خواهد کرد.

هادی حق‌شناس، عضو کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی هم در رابطه با کاهش نرخ سود تسهیلات بانک‌های خصوصی اظهار عقیده کرده و گفته است: کاهش نرخ سود تسهیلات بانک‌های خصوصی موجب گسترش رباخواری در بازار غیرمتشکل پولی و هدایت سپرده‌های مردم به سوی بازار غیررسمی می‌شود. وی تعیین نرخ سود تسهیلات بانک‌های خصوصی را دخالت بیش از اندازه در بازار پول دانسته و افزوده است: اگر دولت بخواهد در خصوص سود تسهیلات بانکی در بخش‌های خصوصی اتخاذ تصمیم کند، سودی در بر ندارد.

موافقان مطلق و مشروط

اما از آن طرف، نظریات موافقان کاهش نرخ سود بانکی هم خواندنی است: غلامرضا مصباحی مقدم، عضو کمیسیون اقتصادی مجلس با اشاره به آثار و پیامدهای کاهش نرخ سود تسهیلات بانک‌های خصوصی اظهارنظر کرده است که این حرکت پیامدهای مثبتی به دنبال دارد: اولاً، هزینه فعالیت‌های اقتصادی را کاهش می‌دهد؛ ثانیاً، توقع بازار را برای کسب سود پایین می‌آورد و ثالثاً اجاره‌خانه‌ها کاهش

پیدا خواهد کرد. وی سپس با تاکید بر این که کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی بر پایین آمدن نرخ تورم اثرگذار است، گفته است: با توجه به تغییراتی که در وضعیت اقتصادی رخ داده است، هزینه‌ها کاهش یافته و نرخ تورم هم پایین آمده است، لذا جا دارد که نرخ سود سپرده‌ها برای سپرده‌گذاران نیز کاهش داده شود.

یکی دیگر از مدافعان کاهش نرخ سود بانک‌ها محمد خوش‌چهره، عضو کمیسیون اقتصادی مجلس است. وی ضمن اظهار این نظریه که کاهش نرخ سود تسهیلات، موجب کاهش هزینه تمام‌شده تولید، افزایش تقاضا، رونق اقتصادی و اشتغال‌زایی می‌شود، بحث‌های دیگری را در حاشیه این تصمیم باز می‌کند و معتقد است که علاوه بر کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی، باید جهت‌گیری تسهیلات متوجه فعالیت‌های مولد شود، نه این که این اعتبارات با عناوین صوری، بین شرکت‌ها و بنگاه‌های دولتی تقسیم شود.

یکی دیگر از نمایندگان مجلس که عضو کمیسیون عمران است، عقیده دارد که کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی در کوتاه‌مدت به علت خروج بخشی از سپرده‌ها از بانک‌ها، تورم‌زاست، ولی تعادل عرضه و تقاضا و افزایش راندمان تولید در بلندمدت، این موضوع را به نفع کشور تمام خواهد کرد. یوسف محبی همچنین افزوده است: این احتمال نیز وجود دارد که سپرده‌های خارج‌شده مجدداً در بخش تولید هزینه شوند و جذب این نقدینگی از سوی بخش خصوصی، خود موجب کاهش تورم می‌شود.

اما حسین نوش‌آبادی، عضو دیگری از همین کمیسیون عمران، کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی را به تیغ دوله‌ای تشبیه کرده که از یک سو به حمایت از سرمایه‌گذاران و تولیدکنندگان می‌انجامد و از سوی دیگر، موجب افت جذب نقدینگی در سیستم بانکی و انتقال منابع به بخش واسطه‌گری می‌شود. وی کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی را به نوعی موجب ایجاد امنیت اقتصادی هم می‌داند و تصریح می‌کند که هر مقدار نرخ سود تسهیلات بانکی کاهش یابد، تردیدی نیست که ضریب امنیت سرمایه‌گذاری و اقتصادی افزایش می‌یابد. وی در این زمینه توضیح می‌دهد که وقتی سرمایه‌گذاری افزایش یابد و منابع مالی از طریق سیستم بانکی و دولت در اختیار بخش‌های غیردولتی با هدف ایجاد اشتغال گذاشته شود، ثبات و امنیت اقتصادی نیز ایجاد می‌شود.

شود که تصمیم مجلس باعث افزایش فاصله بین این سه نرخ می‌شود، که جواب این است که وقتی نرخ سود متوسط تسهیلات بانک‌های دولتی کاهش یابد، صف زیاد می‌شود، یعنی بخشی از متقاضیان از بازار تقاضای موسسات خصوصی و بازار آزاد، به اینجا منتقل می‌شوند که آن هم در کاهش نرخ سود آنها اثر مثبت می‌گذارد.

هشدار!

به‌هرحال، علیرغم نظرهای مخالفت‌آمیز فراوان، طرح کاهش نرخ سود بانکی به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و پس از تایید شورای نگهبان به اجرا درمی‌آید و از این پس همه چشم‌ها به توانایی‌ها و هوشیاری‌های گروهی دوخته می‌شود که باید با تدبیر لازم این تصمیم را اجرایی کنند و دور باطل زنجیره کسری بودجه، نقدینگی، تورم، نرخ سود، سرمایه‌گذاری، تولید

و اشتغال را بگسلند. در رأس این گروه هم دولت و بانک مرکزی قرار دارند که باید ضمن به‌کارگیری راهکار اهدایی مجلس، به وظایف حاکمیتی خویش پایبند باشند و ضمن منطقی‌کردن نرخ سود بانکی، در مورد منطقی‌کردن هزینه‌های دولت و عوامل رشد نقدینگی و مهار تورم هم اهتمام ورزند و مراقب باشند که این آب زلالی که بانک‌های دولتی از آن محروم شده‌اند، به سوی لایه‌های زیرین بازار غیرمتمشکل منحرف نشود و شجره‌های خبیثه را آبیاری نکنند. گروه دیگری که باید بلافاصله به‌صحنه بیاید و توانایی‌های خویش را در معرض آزمایش بگذارد، گروه مدیران سیستم بانکی است. این گروه باید بدانند که این آش به هر حال برایش پخته شده و آنها باید با چنان دقت و احتیاطی به این صحنه بحرانی پایگذارند که اگر قرار شد چیزی را ازدست بدهند، فقط مالشان باشد. ■

② مدیران سیستم بانکی باید بدانند که این آش به هر حال برایشان پخته شده و باید با احتیاط به این دیگ آش نزدیک شوند.

اگر شرایط طبق پیش‌بینی ما درست اتفاق بیفتد، و بانک مرکزی بعد از مدتی که سود تسهیلات را کاهش داد، به سراغ کاهش نرخ سود سپرده‌ها برود، به شهادت کارکرد ۲۷ ساله سیستم بانکی در ایران، تاثیر تعیین‌کننده بر کاهش سپرده‌ها نخواهد داشت. وی افزود: احتمال عقلایی هم می‌دهیم که تصمیم مجلس بر کاهش تورم اثر بگذارد و دست‌وبال بانک‌ها را برای تصمیم‌گیری بازتر کند. رییس مرکز پژوهش‌های مجلس درباره اثرات رانتی این تصمیم هم توضیح داده است که چون همیشه تقاضای تسهیلات از نظام بانکی بیش از توان پرداخت تسهیلات است، لذا صف متقاضی وجود دارد و می‌توان سه نرخ متوسط مشاهده کرد: یکی نرخ تسهیلات بانک‌های دولتی، دیگری نرخ تسهیلات موسسات و بانک‌های خصوصی، و سومی نرخ تسهیلات بازار آزاد. لذا ممکن است ادعا

نجفی علمی، استاد دانشگاه و صاحب‌نظر در امور اقتصادی نیز جزو موافقان مشروط طبقه‌بندی می‌شود. وی معتقد است که مساله اصلی در اجرای موفقیت‌آمیز این طرح، مدیریت آن است. به عقیده وی، کسانی که در مسند مدیریت این طرح قرار می‌گیرند، باید نسبت به آن اعتقاد داشته باشند تا بتوانند مشکلات سرراه آن را حل‌وفصل کنند. به گفته وی، کاهش نرخ سود تسهیلات بانکی نمی‌تواند اثر معناداری در کاهش سپرده‌های بانکی داشته باشد و افزایش رونق اقتصادی و کاهش تورم نیز از اثرات اجرای صحیح و مدیریت‌شده این طرح بشمار می‌آیند. در همین حال، احمد توکلی، نماینده تهران در مجلس شورای اسلامی می‌گوید: مصوبه مجلس درباره منطقی‌کردن نرخ سود تسهیلات، ناظر به سود سپرده نیست، بلکه ناظر به سود تسهیلات است؛ ثانیاً

ما را از پیشنهادهای و نظریات خود بهره‌مند کنید.